

var det en bayersk Skick« synes ham at være den rimeligste forklaring på dette fænomen.

Bogens 2. halvbind indeholder de for hertug Frederik aflagte regnskaber. Det må anses for overmåde heldigt, at selskabet besluttede sig til at medtage disse, som udgør en sammenhængende række 1488-1512 og alene fylder s. 273-706 af det samlede værk. Det er en selvfølge, at dette, såvidt ses, hidtil ubenyttede stof vil være af stor værdi for kendskabet til hertug Frederiks styre og til forskellige indre forhold i hertugdømmerne. Forhåbentlig vil man også i fortsættelsen af regnskaberne udgivelse medtage det sonderjydske stof.

Værket udgør et særdeles godt stykke udgiverarbejde, som ingenlunde har været uden vanskeligheder både med hensyn til samling af materiale og læsning af tekster. Foran hvert af regnskaberne, der er opført i kronologisk orden, er givet oplysninger om håndskriftets udseende, gamle signaturer o. l., også undertiden meddelelser, der kan gøre det ud for kommentarer til regnskabets indhold. Fortræffelige navne- og sagregistre samt, særlig påskønnelsesværdige, registre over mønt, mål og vægt afslutter det smukke værk, der lover godt for selskabets fortsatte arbejde med de danske middelalderlige regnskaber.

Johanne Skovgaard.

Med *Prisonen, danske og norske krigsfanger i England 1807—1814* (Kbh. 1953, 233 s.) har professor Carl Roos givet den så vidt vides første udførligere behandling af et ikke uvigtigt historisk emne. I løbet af krigen 1807—14 sad adskillige tusind danske og norske søfolk fra marinen, koffardiflåden og kaperne, nogle landmilitære og enkelte civilister i engelsk fangenskab. Officerer af sø- og landetaten og fra handelsskibene samt civile blev normalt anbragt på æresord i «åben landprison», hvor de nød en vis frihed; de ikke-privilegerede fanger og de der skulde straffes var indespærret i «lukket landprison» under militær bevogtning eller på fængeskibe, forankret langs Englands sydkyst. Det er forholdene på skibene, der omtales hyppigst i kilderne, og som bogen især beskæftiger sig med. Blandt fangerne dér var en af forf.s slægtninge Jens Krog, understyrmand på en dansk brig, som blev opbragt af englænderne umiddelbart før krigen 1807 brød ud. Hans dagbog fra syv års fangenskab har givet forf. den første tilskyndelse til hans arbejde.

Forf. bygger hovedsagelig på ikke-engelske kilder: fangernes dagbøger og erindringer, breve og aktstykker i danske arkiver og

biblioteker. Det havde været ønskeligt, om engelsk materiale i større omfang var inddraget i undersøgelsen. F. e. skulde forf. nok have søgt at kontrollere den oplysning om en engelsk regeringsordre til hængning af to fanger for hver undvejen, som s. 63 f. uden forbehold refereres efter en meget sen beretning af en fransk fange. For at vurdere fangernes kår ret burde man også tage i betragtning, hvordan f. e. orlogsgasterne levede dengang på engelske skibe. Forf. er dog i almindelighed klar over sit materiales ensidige karakter og fremsætter navnlig i kapitel 10 kloge bemærkninger om de skæve domme, national ophidselse kan forårsage. Han meddeler også interessante træk om det indtryk, den frie offentlige diskussion i England gjorde på de ufrivillige gæster fra det enevældige danske monarki.

Livet på fangeskibene havde naturligvis et århundrede før Haagkonventionen 1899 mange lidet lystelige sider foruden selve frihedsberøvelsen: overfyldte fængselsrum, slette sanitære forhold, smitsomme sygdomme, dårlig eller utilstrækkelig kost, vilkårlig optræden af brutale vogtere eller fængselskommandanter. Forsonende træk savnes dog ikke. Vi hører om hjælpsomhed ikke blot fra landsmænd — forf. tegner et smukt portræt af fangernes utrættelige ven og velgører, den danske præst i London Ulrik Fredrik Rosing — men også fra englændere. William Wilberforce's navn nævnes i den forbindelse. Den civile befolknings holdning mod fangerne karakteriseres som ofte venlig, der er eksempler på god og samvittighedsfuld sygeforsorg, på retsindige og humane fængselschefer og på soldater, der vægrer sig ved at udføre altfor strenge ordrer mod fangerne. Forf. finder med rette, det vidner om »overlegenhed hos en selvsikker nation«, at engelske officerer efter indbydelse overværer og applauderer en af fangernes amatørforestillinger, der har en klar antibritisk tendens (s. 140). I øvrigt tyder et og andet på, at danske fanger er blevet bedre behandlet end f. e. franske, og at englænderne i det hele taget optrådte mere humant end f. e. spanierne.

Det mest personlige i bogen er vist humanisten Carl Roos' »glæde over, hvad den menige mand er i stand til at præstere, når hans rådgivere har kvalitet« (s. 214). Forf.s levende og detaljerede skildring er intet skønmaleri, han lægger ikke skjul på, at der var skrøbelige karakterer blandt fangerne, og at alle de moralske svagheder kom for dagen, som normalt følger med en tilværelse under sådanne former. Men de solide var stærke nok til med hjælp og opmuntring især fra pastor Rosing at skabe en vis orden af kaos. De holdt justits blandt deres egne og sørgede ikke blot for undervisning, men for underholdning. De havde overskud til at

digte, tegne og male, til at spille, synge og danse. Indtrykket af denne »tapre livsglæde bag de sorte skibes jerngitter« bevarer læseren længe.

Bogen er fortrinligt illustreret med samtidige billeder også af engelsk oprindelse. Fig. 31 viser, at det tegn, en dansk matros kalder »the braadt arm«, ikke som forf. s. 34 formoder skal være »coat of arms«. Det er »the broad arrow«, officielt engelsk mærke på beslaglagt gods og på fangedragter.

Povl Bagge.

Det er vanskeligt fra tiden før kirkebøgernes indførelse i 1645 og 1646 at få sikre tal for væsentlige bevægelser indenfor befolkningen, først og fremmest fødsler, vielser og dødsfald, og det er derfor værdifuldt at få det materiale frem, der rummes i den såkaldte *Perlestikkerbog* (Perlestikkerbogen. Nakskov-præsten Anders Pedersen Perlestikkers optegnelser og regnskaber. Ved Hans Knudsen og Albert Fabritius. Udgivet af Samfundet for dansk Genealogi og Personhistorie. 1954. XI + 439 sider), hvori præsten i Nakskov Anders Pedersen Perlestikker eller Mavorm har gjort rede for de vigtigste begivenheder indenfor hans menighed.

Avdøde landsarkivar Hans Knudsen har ført tilsyn med avskriften, der er foretaget af historisk interesserede folk i Nakskov, og dr. Albert Fabritius har skrevet indledningen og givet udgaven dens endelige form. Manuskriptet er av meget broget indhold og opstilling, og en vis begrænset omredigering og udeladelser har derfor, som det synes med god grund, været nødvendig. Omredigeringen har gjort bogen lettere at bruge, og udeladelserne, der især har ramt gentagelserne, er rimelige nok, dog havde det måske været naturligt s. 30 ff at beholde angivelserne av tienden av byjorderne til oplysning om disses avkastning.

Anders Perlestikker har først og fremmest ført sine omhyggelige optegnelser for at få overblik over sine indtægter, som oplyses fuldstændigt og samtidig giver et indtryk av de økonomiske forhold i byen 1617—29. I året 1620 var hans indtægt i penge ca. 265 rdl. foruden tienden, så han såd særdeles godt i det. Da tienden av bøndernes jorder i landsognet virkelig synes at være en tiendedel av den årlige avl, kan man få et billede av jordens ydeevne i disse år, selv om en sammenligning vanskeliggøres derved, at tienden ikke ydedes i de samme mål hvert år.

Dernæst har præsten meddelt lister over døbte, trolovede, viiede, avløste, kirkegangskoner og begravede, så man kan få et klart, men uhyggeligt billede av det fantastiske fødselsunderskud,